

ЗМІСТ ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНТЕРЕСІВ ПОТЕРПІЛОГО ВІД ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПРИГОДИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

NATURE OF THE REPRESENTATION OF THE INTERESTS OF THE VICTIM OF A ACCIDENTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Червінський В.В., аспірант Наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Навчально-науковий інститут № 1 Національної академії внутрішніх справ

У статті проаналізовано положення нормативно-правових актів, що регламентують представництво адвокатом інтересів потерпілого у кримінальному провадженні. Досліджено практику застосування цих норм на стадіях досудового розслідування та судового розгляду. Встановлено, що представництво інтересів потерпілого від дорожньо-транспортної пригоди у кримінальному провадженні є різновидом кримінальної процесуальної діяльності адвоката та охоплюється поняттями правозахисної та юридичної діяльності. Ґрунтуючись на науковому доробку щодо змісту юридичної, зокрема кримінальної процесуальної діяльності, розкрито зміст представництва інтересів потерпілого від дорожньо-транспортної пригоди у кримінальному провадженні, до якого належать: мета, завдання, дії та суб'єкти. Мета такого представництва відповідає завданням, викладеним у ст. 2 КПК України та полягає у реалізації прав, свобод і законних інтересів потерпілого від дорожньо-транспортної пригоди, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб той, хто вчинив кримінальне правопорушення передбачене статтями 286–288 КК України, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини. У межах зазначеної мети представник потерпілого (у взаємодії з представниками сторони обвинувачення) виконує такі основні завдання: встановлення винного; доведення його вини; притягнення його до відповідальності за законом та відшкодування шкоди, що була заподіяна потерпілому кримінальним правопорушенням. Ці завдання втілюються в життя завдяки конкретним діям представника потерпілого від дорожньо-транспортної пригоди у кримінальному провадженні. Залежно від своєї сутності дані дії слід розмежовувати відповідно до окремих форм діяльності адвоката, до яких належать: процесуальна, пошукова (детективна), консультативно-контрольна та аналітична. Представником інтересів потерпілого у кримінальному провадженні може бути лише адвокат.

Ключові слова: дорожньо-транспортна пригода; потерпілий; представник; адвокат; кримінальне провадження; юридична діяльність.

The article is dedicated to the analysis of the provisions of legal acts that regulate the representation of the interests of the victim in criminal proceedings by a lawyer. The practice of using these norms during the representation of the interests of the victim of an accident by a lawyer at the stages of pre-trial investigation and trial is studied.

It is established that the representation of the interests of the victim of a road traffic accident in criminal proceedings is a type of criminal procedural activity of a lawyer and is covered by the concepts of activity and legal activity.

Based on the scientific work on the nature of legal activity, in particular criminal procedural activity, the nature of the representation of the interests of the victim of a road traffic accident in criminal proceedings, which includes purpose, tasks, actions and subjects, is revealed.

The purpose of such representation corresponds to the tasks laid out in the Article 2 of the Criminal Procedure Code of Ukraine and consists in realizing the rights, freedoms and legitimate interests of the victim of a road traffic accident, ensuring providing a prompt, complete, and impartial investigation and trial, so that whoever committed a criminal offense under Articles 286–288 of the Criminal Code of Ukraine is brought to justice of the measure of one's guilt.

Within the specified goal, the representative of the victim (in cooperation with the representatives of the prosecution) performs the following main tasks: the identification; the proof; the penalties carried by the law and the compensation of damages cause by a criminal offense.

These tasks are implemented thanks to the specific actions of the representative of the victim of a road traffic accident in criminal proceedings. Depending on their essence, these actions should be distinguished according to separate forms of the lawyer's activity, which include procedural, investigative (detective), advisory and control, analytical.

Only a lawyer can represent the interests of the victim in criminal proceedings.

Key words: road traffic accident; victim; representative; lawyer; criminal proceedings; legal activity.

Постановка проблеми. Збройна агресія російської федерації проти України цілком виправдано відсунула на задній план протидію багатьом кримінальним правопорушенням, у тому числі і тим, які пов'язані з травмуванням та загибеллю людей. А вже бивства та каліцтво десятків тисяч українців внаслідок бойових дій має бути належним чином задокументовано та розслідувано, що потребує колосальних зусиль з боку оперативних працівників, слідчих, експертів та прокурорів, а також значного часу. Разом з тим, оперативні підрозділи, органи досудового розслідування та прокуратура повинні забезпечувати активну протидію організованій злочинності, яка на тлі війни зміцнює свої позиції та поширює вплив на усі сфери життя.

Такий стан речей став причиною того, що значно знизилася ефективність діяльності правоохоронних органів з розслідування кримінальних правопорушень, розпоча- тих за фактами дорожньо-транспортних пригод (ДТП). Унаслідок недостатньо активного та професійного виконання слідчими своїх обов'язків, прокурори не можуть забезпечити виконання завдань кримінального провадження, передбачених у ст. 2 КПК України: провадження закриваються з формальних підстав, а для доведення вини особи, яка спричинила ДТП часто бракує доказів. При цьому порушуються права потерпілих від ДТП. Вони не

лише позбавлені компенсації за спричинену моральну та матеріальну шкоду, а й отримують додаткову психічну травму через фактичну несправедливість, яка за суто формальними ознаками є цілком законною.

Виправлення такого становища полягає не лише у вдосконаленні роботи органів досудового розслідування та прокуратури, а й в забезпеченні ефективності інституту представництва інтересів потерпілого від ДТП. Саме цей інститут на теперішній час може розглядатися як одна з важливих гарантій забезпечення виконання завдань кримінального провадження у справах досліджуваної категорії.

Аналіз останніх публікацій в яких започатковано розв'язання проблеми. Запорукою ефективності та розвитку зазначеного вище інституту є розробка його теоретичних засад. Відповідного наукового дослідження досі не проводилося. Проте сьогодні існує теоретичне підґрунтя для такого дослідження, що сформоване вітчизняними вченими, які вивчали проблеми процесуального статусу потерпілого у кримінальному провадженні, представництво адвокатом його інтересів (Ю. П. Аленін, В. О. Боняк, Т. В. Варфоломєєва, І. В. Гловюк, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, О. П. Кучинська, О. М. Ларін, Л. М. Лобойко, Т. В. Лукашкіна, М. А. Погорєцький, Н. З. Рогатинська, В. М. Тертишник, Л. Д. Удалова, С. С. Чернявський,

С. П. Щерба, В. П. Шибіко, В. Ю. Шепітько, О. Г. Яновська та ін.), а також науковцями, які працювали над криміналістичними та кримінальними процесуальними аспектами розслідування злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів (М. Г. Богатирьов, В. І. Жулев, Б. Л. Зотов, М. П. Зуєв, В. А. Мисливий, С. Г. Новіков, В. М. Махов, Т. В. Авер'янов та інші).

Мета даної статті полягає у розкритті змісту представництва адвокатом інтересів потерпілого від ДТП у кримінальному провадженні.

Частина перша ст. 58 КПК України передбачає, що потерпілого у кримінальному провадженні може представляти представник – особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником. Відповідно до норм ст. 45 КПК України, захисником (а відповідно і представником потерпілого) у кримінальному провадженні може бути лише адвокат, відомості про якого внесено до Єдиного реєстру адвокатів України та стосовно якого у Єдиному реєстрі адвокатів України не містяться відомостей про зупинення або припинення права на зайняття адвокатською діяльністю.

При цьому ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає поняття «адвокат» (фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом), «адвокатська діяльність» (незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту) та «представництво» (вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні реалізації прав і обов'язків клієнта в цивільному, господарському, адміністративному та конституційному судочинстві, в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами, прав і обов'язків потерпілого під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні).

Аналіз наведених норм дозволяє однозначно віднести представництво інтересів потерпілого від ДТП у кримінальному провадженні до категорії діяльності. За своєю природою вона є юридичною, а тому, розкриття її змісту має ґрунтуватися на усталених у правовій науці положеннях.

Теоретиками права ґрунтовно досліджено питання структури юридичної діяльності, її різновидів та співвідношення з правотворчою, правоохоронною, правозахисною, правозастосовною [1–6]. Їх доробок конкретизовано фахівцями у різних галузях права, зокрема у площині кримінальної процесуальної діяльності.

Узагальнення положень фундаментальних наукових праць, у яких розглянуто зміст діяльності загалом і юридичної діяльності зокрема, а також її окремих видів, свідчить про суттєві відмінності в поглядах щодо цього питання. До числа елементів структури діяльності, за даними різних наукових джерел, входять: засіб (засоби), методи, способи, результат (очікуваний результат), мета, завдання, цілі, процес діяльності, форма процесу діяльності, об'єкт, суб'єкт (суб'єкти), учасники, юридичні дії й операції, засоби і способи здійснення дій та операцій, результати дій, принципи, функції, напрями, стадії, етапи [7, с. 65–66].

Серед різноманітних підходів до розуміння змісту юридичної діяльності (зокрема, кримінальної процесуальної) найбільш обґрунтованою нам видається позиція М. А. Погорельського [8, с. 153], який виділяє наступні внутрішні структурні елементи змісту кримінального процесу: мета, завдання, дії та суб'єкти. Ці елементи, на думку вченого, утворюють його як цілісну діяльну систему. Стадії, етапи, організаційно-правові форми кримінального процесу науковець відносить до зовнішніх елементів структури кримінального процесу. Принципи, методи та функції дослідник не вважає елементами змісту

кримінального процесу як діяльної системи, але вказує, що вони відіграють важливу роль у його функціонуванні й характеризують внутрішні та зовнішні сутнісні ознаки даного виду діяльності.

Саме цей підхід ми вважаємо доцільним для застосування дослідження змісту представництва інтересів потерпілого від ДТП у кримінальному провадженні.

Насамперед визначимося з суб'єктами досліджуваної діяльності. Аналіз норм КПК України КПК України дозволяє стверджувати про існування двох суб'єктів представництва потерпілого у кримінальному провадженні – представник (ст. 58) та законний представник (ст. 59). Необхідність залучення останнього до кримінального провадження виникає коли потерпілим є неповнолітня особа або особа, визнана в установленому законом порядку недієздатною чи обмежено дієздатною. Як слушно зауважують С. В. Харченко, А. С. Симчук: «У чинних законодавчих актах термін «законні представники» використовується як родове поняття, до якого включаються батьки, усиновителі, батьки-вихователі, опікуни, піклувальники, прийомні батьки, патронатні вихователі, представники закладів, які виконують обов'язки опікунів, піклувальників. Для запобігання порушенню законних прав та інтересів потерпілих, підозрюваних, обвинувачених, які не можуть самостійно реалізувати свої права, законодавець передбачив додаткові можливості дотримання їх прав за допомогою участі у провадженні законних представників» [9, с. 142]. Даний вид діяльності вважаємо окреслювати як «законне представництво».

Представництво ж потерпілого має іншу природу. Його пов'язують одержанням адвокатом (єдиним можливим суб'єктом такої діяльності) процесуальних повноважень іншої особи та їх реалізацію при провадженні кримінального судочинства [10, с. 122]. Таке делегування здійснюється на умовах договору за ініціативою потерпілого, як правило, у зв'язку з тим, що він потребує надання кваліфікованої правничої допомоги (через відсутність відповідних компетенції або ж зайнятість більш важливим справами). Саме адвокат, залучений до представництва інтересів потерпілого є суб'єктом юридичної (кримінальної процесуальної діяльності), що становить об'єкт даного дослідження.

Отже, відповідно до викладеного слід розмежовувати два види діяльності, пов'язані з реалізацією прав, обов'язків та інтересів потерпілого у кримінальному провадженні іншими особами – «представництво» (юридична, правозахисна діяльність адвоката з надання потерпілому кваліфікованої правничої допомоги за ініціативою останнього) та «законне представництво» (діяльність не пов'язана з наданням правничої допомоги).

Важливими елементами змісту представництва інтересів потерпілого від ДТП у кримінальному провадженні є мета і завдання. Вважаємо, що у загалому, мета досліджуваного виду представництва відповідає завданням, викладеним у ст. 2 КПК України. У кожному разі вона полягає у реалізації прав, свобод та законних інтересів потерпілого від ДТП, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб той, хто вчинив кримінальне правопорушення передбачене статтями 286–288 КК України, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини.

Реалізація цієї мети, з нашого погляду, має здійснюватися через виконання низки завдань, що у кожному випадку є індивідуальними та залежать від того, яких саме результатів прагне домогтися потерпілий за результатами кримінального провадження. Але аналіз практики дозволяє установити перелік основних завдань, що мають бути виконані адвокатом в процесі представництва інтересів потерпілого від ДТП. Вважаємо, що до них належать: встановлення винного, доведення його вини; притягнення його до відповідальності за законом та відшкодування шкоди, що була заподіяна потерпілому кримінальним пра-

вопорушенням. Ці самі завдання стоять і перед слідчим та прокурором, які мають більше повноважень для їх вирішення ніж адвокат. Тому представник потерпілого виконує ці завдання у щільній взаємодії зі слідчим, прокурором.

Виконання зазначених завдань можливе лише за рахунок конкретних дій адвоката. Такі дії є тими засобами, завдяки яким мета представництва інтересів потерпілого від ДТП у кримінальному провадженні перетворюється на конкретний результат. Але для такого перетворення зазначені дії повинні становити єдину систему. Отже їх потрібно систематизувати.

Таку систематизацію вважаємо доцільним проводити за формами діяльності представника потерпілого.

Науковці виділяють дві форми діяльності адвоката (незалежно від того є він захисником або ж представником) – процесуальну та не процесуальну (позапроцесуальну) [11]. У цілому такий підхід є виправданим. Але для виконання завдання з систематизації дій представництва інтересів потерпілого від ДТП у кримінальному провадженні він є занадто вузьким. Тому вважаємо доцільним розширити перелік форм такої діяльності відповідно до їх сутності.

Так ч. 3 ст. 93 КПК України передбачає, що потерпілий здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів. Ці засоби збирання доказів, згідно частини 4 ст.58 КПК України, може використовувати і представник потерпілого.

Регламентация зазначених дій положеннями КПК України дозволяє віднести їх до категорії процесуальних.

Одночасно порядок витребування адвокатом певних речей і документів КПК не регламентує, а також не обмежує його у здійсненні інших дій, які не заборонені законом. Стаття 20 Закону України «Адвокатуру та адвокатську діяльність» дещо деталізує можливі дії адвоката зі збирання доказів. Зокрема, до професійних прав адвоката законодавець відносить: звернення з адвокатськими запитами до різних суб'єктів; ознайомлення з необхідними документами та матеріалами (крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом), що знаходяться у цих суб'єктів; збирання відомостей про факти, що можуть бути використані як докази, опитування осіб за їх згодою.

При цьому законодавець не встановлює ні порядок ні форму опитування осіб за їх згодою, не розкриває елементи «збирання відомостей про факти». Тому очевидно, що значна кількість дій адвоката, як представника потерпілого буде мати позапроцесуальний характер.

Так, у кримінальних провадженнях, пов'язаних з ДТП представник потерпілого ще на місці події може здійснювати пошук свідків та отримання від них пояснень (шляхом опитування осіб за їх згодою); встановлення місць розташування камер зовнішнього спостереження (шляхом огляду прилеглої території). За допомогою власних технічних засобів представник може фіксувати обстановку на місці події, пошкодження транспортних засобів та дорожнього обладнання, розташування уламків, поведінку учасників ДТП. Якщо адвокат вступив у справу як представник потерпілого пізніше, то пошук свідків він може здійснювати шляхом розміщення відповідних запитів у місцевих групах в різноманітних соціальних мережах. Таким самим чином можна одержати і відео, зняте випадковими свідками.

У процесі досудового розслідування адвокат, як представник потерпілого, може вживати заходів з виявлення та документування незаконного впливу на свого клієнта та свідків.

Усі ці дії адвоката за своєю сутністю є пошуковими. Процесуально вони не регламентуються, як і заходи працівників оперативних підрозділів з пошуку та фіксації фактичних даних, необхідних для доказування у кримінальному провадженні. Цей бік діяльності оперативних підрозділів у підзаконних нормативно-правових актах отримав назву «оперативне супроводження кримінального провадження». На його важливому значенні та законодавчій неврегульованості багатократно акцентували сучасні вітчизняні науковці [12; 13]. Аналогічній формі діяльності адвоката як представника потерпілого сьогодні бракує уваги. Пропонуємо іменувати її як пошукову (детективну) діяльність адвоката.

З нею щільно пов'язана й інша форма діяльності представника потерпілого від ДТП у кримінальному провадженні. Так, слідчі та оперативні працівники, що залучені до розслідування ДТП, самі мають бути зацікавлені в активному збиранні доказів через опитування осіб, встановлення свідків, виявлення місць розташування камер зовнішнього спостереження тощо. Проте в певних випадках у силу різних причин (низький рівень підготовки, халатне ставлення до виконання обов'язків, відсутність особистої зацікавленості у результатах розслідування) вони цього не роблять. Тому ці дії доводиться брати на себе представнику потерпілого. Проте адвокат може також інформувати представників сторони обвинувачення про бажаний перелік пошукових дій, рекомендувати та наполягати на їх здійсненні, надавати відповідні поради. Таким чином представник потерпілого буде здійснювати не лише консультування слідчого та оперативних працівників, а й певною мірою контролювати їх пошукову діяльність.

Консультації і контроль представника потерпілого за діями слідчого може бути розповсюджено і на інші аспекти роботи останнього на місці ДТП та у подальшому. Зокрема обов'язковим елементом такого контролю є відстеження правильності складання схеми ДТП, визнання свого клієнта потерпілим, внесення відомостей до ЄРДР з відповідною кваліфікацією.

Одночасно обов'язковим об'єктом консультування та контролю з боку представника потерпілого має бути його клієнт, зокрема, в частині повідомлення страхової компанії про подію ДТП, отримання квитанцій про оплату лікування та придбання медичних препаратів, надання детальних показань слідчому.

Отже ще однією формою діяльності представника інтересів потерпілого від ДТП у кримінальному провадженні вважаємо консультативно-контрольну.

Досліджуючи зазначену діяльність, вважаємо за необхідне виділити і таку її форму як аналітична. Адже інформація одержана під час збирання адвокатом доказів, у процесі спілкування зі слідчим, вивчення матеріалів провадження та під час участі у проведенні слідчих (розшукових) дій має бути систематизована та детально проаналізована. Саме таким чином можна виявити та усунути суперечності, неточності, невідповідності (а іноді і фальсифікації), що містяться у доказах та їх джерелах, спрогнозувати подальший розвиток подій та спланувати свої дії.

Щодо суто процесуальної діяльності представника потерпілого від ДТП у кримінальному провадженні, то вона представлена сукупністю конкретних дій, що чітко визначені КПК України. Серед іншого, це участь у огляді місця події, слідчому експерименті, інших процесуальних діях, подання письмових зауважень до їх протоколів, подання різноманітних клопотань (про ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, про визнання особи потерпілим, про тимчасовий доступ до речей і документів, про проведення слідчих (розшукових) дій та експертиз; про долучення доказів тощо), оскарження дій та бездіяльність слідчого та ін.

Висновки. Представництво інтересів потерпілого від ДТП у кримінальному провадженні є різновидом кримінальної процесуальної діяльності адвоката та охоплюється поняттями правозахисної та юридичної діяльності. Зміст такого представництва становлять його мета, завдання, дії та суб'єкти.

Мета досліджуваного виду представництва відповідає завданням, викладеним у ст. 2 КПК України та полягає у реалізації прав та законних інтересів потерпілого від ДТП, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб той, хто вчинив кримінальне правопорушення передбачене статтями 286–288 КК України, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини.

У межах зазначеної мети представник (у взаємодії зі слідчим, прокурором) виконує такі основні завдання:

встановлення винного, доведення його вини; притягнення його до відповідальності за законом та відшкодування шкоди, що була заподіяна потерпілому кримінальним правопорушенням.

Ці завдання втілюються в життя завдяки конкретним діям представника потерпілого від ДТП у кримінальному провадженні. Залежно від своєї сутності дані дії слід розмежовувати відповідно до окремих форм діяльності адвоката, до яких належать: процесуальна, пошукова (детективна), консультативно-контрольна та аналітична.

Представником інтересів потерпілого у кримінальному провадженні може бути лише адвокат. Діяльність законного представника потерпілого слід відмежовувати від діяльності адвоката та доцільно відносити до окремого виду – законного представництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусарев С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти : автореф. дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». К., 2007. 35 с.;
2. Тихомиров Д. О. Юридична діяльність в англо-американській правовій сім'ї : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2009. 16 с.;
3. Кельман Л. М. Соціально-політичні фактори впливу на правозастосовну діяльність: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2007. 20 с.;
4. Мінченко О. В. Особливості здійснення юридичної діяльності в умовах германської правової сім'ї: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2009. 20 с.;
5. Дубінчак В. М. Правоохоронна діяльність: сутність, суб'єкти, засоби забезпечення (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». К., 2010. 20 с.;
6. Дума В. В. Правозастосовна діяльність та форми її здійснення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». К., 2010. 20 с.
7. Грібов М. Л., Козаченко О. І. Негласне співробітництво в механізмі забезпечення прав людини: монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2022. 352 с.
8. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. Х.: Арсіс, ЛТД, 2007. 576 с.
9. Харченко С. В., Симчук А. С. Залучення законного представника у кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх осіб. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2021. Т. 28. С. 137–144.
10. Смельянов Р. О. Правове регулювання участі адвокатапредставника потерпілого у кримінальному провадженні. *Європейські перспективи*. № 7. 2020. С. 122–130.
11. Заборовський В. В. Правова природа процесуальної та непроцесуальної форми діяльності адвоката щодо надання правової допомоги. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 362–366.
12. Князев С., Чернявський С. Грібов М. Законодавче регулювання оперативно-розшукової діяльності: проблеми та шляхи їх розв'язання. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 20 (2). С. 8–20.
13. Грібов М. Л., Черняк А. М. Протидія злочинності оперативними підрозділами правоохоронних органів: поняття та зміст. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 37–51.